

Afronding en verantwoording

Afronding en verantwoording

Eindrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001

M.S. Groenhuijsen en G. Knigge (red.)

Deventer

2004

Aanbevolen citeerwijze:

M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting. Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Groningen: 1999

M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Het vooronderzoek in strafzaken. Tweede interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Deventer: Gouda Quint 2001

M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Dwangmiddelen en Rechtsmiddelen. Derde interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Deventer: Kluwer 2002

M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Afronding en verantwoording. Eindrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Deventer: Kluwer 2004

Omslagontwerp: Marcel Zinger (Grafisch Centrum Groningen)

ISBN 9013017088

© 2004, M.S. Groenhuijsen en G. Knigge (red.)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige ander manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jo. het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprerecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoudsopgave

Algemeen deel	1
Afronding en verantwoording. Algemeen deel <i>Prof. mr. M.S. Groenhuijsen en prof. mr. G. Knigge</i>	3
1 Inleiding	3
1.1 Afronding en verantwoording	3
1.2 De opzet en inhoud van dit rapport	5
1.3 Samenstelling onderzoeksgroep	7
1.4 Samenstelling begeleidingscommissie	7
2 Het legaliteitsbeginsel en de taak van de wetgever	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Aansluiting bij de ratio	10
2.2.1 Uitgangspunt	10
2.2.2 Achterliggende beginselen	11
2.2.3 Legaliteit geen dwingende eis	16
2.2.4 Relatieve waarden	21
2.2.5 Rechtszekerheid gerelateerd aan rechtsbescherming	24
2.2.6 Legaliteit en context	31
2.2.7 Legaliteit als ideaal	34
2.2.8 Enige conclusies	37
2.3 Rechtsbescherming en beschermd belang	38
2.3.1 Beschermd belang als doelen van het strafprocesrecht	38
2.3.2 Onderwaardering van de belangen van de verdachte?	41
2.3.3 Het verdedigingsbelang als hoofddoel	44
2.3.4 De onschuldpresumptie en het nemo tenetur-beginsel	48
2.3.5 Afsluitende opmerking	53
2.4 Concretisering en uitwerking	53
2.4.1 De normadressaat	53
2.4.2 Taken en bevoegdheden	57
2.4.3 Inbreuken op grondrechten	59
2.4.4 Concept van behoorlijke taakuitoefening	61
2.5 Enkele bijzondere gevallen	65
2.5.1 Voorlopige hechtenis	65
2.5.2 Nietigheden	67
2.5.2.1 Juridisch kader	67
2.5.2.2 Kritiek op het geldende recht	70
2.5.2.3 Voorstel voor nieuwe regeling	74
3 Kernprofielen deelnemers aan het strafproces	77
3.1 Inleiding	77
3.2 De verdachte	78
3.3 De raadsman	86
3.4 De politie en andere opsporingsambtenaren	93
3.5 Het openbaar ministerie	99

3.6	De rechter in het vooronderzoek	102
3.7	De rechter ter terechtzitting	104
3.8	Het slachtoffer	107
3.9	De getuige	111
4	Naar een kort geding – of een soortgelijke restvoorziening – in strafzaken?	112
4.1	Het onderliggende probleem: lacunes en vertraging. Inleiding	112
4.2	De voordelen van een generieke restvoorziening binnen het wetboek van strafvordering	114
4.3	De nadelen van een generieke restvoorziening binnen het wetboek van strafvordering	121
4.4	Uitwerking op onderdelen	124
4.4.1	Inleiding	124
4.4.2	Het karakter van de voorziening	125
4.4.3	Het voorwerp van beklag	129
4.4.4	Kring van klachtgerechtigden	131
4.4.5	Procedure	132
4.4.6	Verhouding tot andere voorzieningen	135
5	Samenvattend overzicht van de voorstellen uit het vierde projectjaar	140
5.1	Inleiding	140
5.2	Rondom de vervolgingsbeslissing	141
5.3	De normering van het justitiële optreden van buitenlandse opsporingsambtenaren op Nederlands grondgebied	147
5.4	De rechtsgevolgen van onrechtmatigheden in het opsporingsonderzoek	152
5.5	De cassatierechter	156
5.6	Bijzondere procedures	161
5.7	Schadevergoeding in verband met strafvorderlijk overheidsoptreden	165
6	Reacties op onze voorstellen: een reply to critics	168
6.1	Inleiding	168
6.2	De kernprofielen van de deelnemers aan het geding	170
6.3	Het derde spoor	174
6.4	Hoger beroep	180
	Bijzonder deel	187
	1 Rondom de vervolgingsbeslissing	189
	<i>Mr. J.B.H.M. Simmelink</i>	
1	Inleiding	189
2	Het opportuniteitsbeginsel in het huidige recht	192
2.1	Verantwoording	192
2.2	Ratio	192

2.3	Groei	193
2.4	Zeggenschap over de politie	196
2.5	Controle en waarborgen	198
2.6	Afronding	200
3	Legaliteitsbeginsel	200
3.1	Inleiding	200
3.2	Vervolgingsplichten in het Nederlandse recht	201
3.3	Het legaliteitsbeginsel in de StPO	204
3.3.1	Ratio van het legaliteitsbeginsel	204
3.3.2	Strafprocesrechtelijke inbedding van het legaliteitsbeginsel	205
3.3.3	Conclusie	213
4	Opportuniteits- of legaliteitsbeginsel: keuze en verantwoording	214
4.1	Behoud opportuniteitsbeginsel	214
4.2	Inkadering beperkte vervolgingsplichten	218
4.3	Waarborgen	218
5	Onderhandelingen in het strafprocesrecht	229
5.1	Inleiding	229
5.2	‘Onderhandelingen’ over de vervolging	230
5.3	Handhavingsarrangementen	240

2 De normering van het justitiële optreden van buitenlandse politieambtenaren op Nederlands grondgebied 243

Prof. dr. C.J.C.F. Fijnaut

1	Algemene inleiding	243
2	De verdragsrechtelijke kaders voor daadwerkelijk justitieel optreden in Nederland	244
2.1	De eerste aanzetten door de Raad van Europa en de Benelux	246
2.1.1	Het Europees Verdrag aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken (1959)	246
2.1.2	Het Benelux Verdrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken (1962)	248
2.1.3	Besluit	251
2.2	De doorbraak: de Schengen Uitvoeringsovereenkomst (1990)	252
2.2.1	De achtergrond van de overeenkomst	252
2.2.2	De relevante bepalingen in de staande overeenkomst	252
2.2.2.1	Grensoverschrijdende observatie	254
2.2.2.2	Grensoverschrijdende achtervolging	255
2.2.2.3	Grensoverschrijdende gecontroleerde aflevering	256
2.2.2.4	Grensoverschrijdende detachering van contactambtenaren	256
2.2.3	De discussie over de herziening in de Raad van de EU	257
2.2.4	De uitwerking van de overeenkomst in aanvullende akkoorden	259
2.2.4.1	De nadere regeling van de politiesamenwerking in de Benelux	259
2.2.4.2	De afspraken tussen Nederland en Frankrijk aangaande de onderlinge politiesamenwerking	260
2.2.4.3	De nadere regeling van de politiesamenwerking tussen Nederland en Duitsland	261
2.2.5	Besluit	264

2.3	De ontplooiing in het kader van de Europese Unie	266
2.3.1	Het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap (1956)	267
2.3.1.1	De grondslag voor grensoverschrijdende politieële samenwerking in het verdrag	267
2.3.1.2	De verordeningen van 1995, 1996 en 1999 omtrent de taak en bevoegdheden van UNCLAF/OLAF	269
2.3.2	Het Verdrag betreffende de Europese Unie: van Maastricht (1992) via Amsterdam (1998) tot Nice (2001)	271
2.3.2.1	De opeenvolgende verdragen	272
2.3.2.1.1	Het Verdrag van Maastricht	272
2.3.2.1.2	Het Verdrag van Amsterdam	273
2.3.2.1.3	Het Verdrag van Nice	274
2.3.2.2	De concretisering van de uitgangspunten in de opeenvolgende actieplannen	275
2.3.2.2.1	Het actieplan ter bestrijding van georganiseerde criminaliteit	276
2.3.2.2.2	Het actieplan ter uitvoering van het verdrag van Amsterdam (1998)	277
2.3.2.2.3	Het actieplan van Tampere (1999)	278
2.3.2.2.4	Het actieplan ter voorkoming en bestrijding van georganiseerde criminaliteit (2000)	278
2.3.2.2.5	Het actieplan ter bestrijding van terrorisme (2001)	279
2.3.2.3	De Overeenkomst tot oprichting van een Europese Politiedienst (1995)	280
2.3.2.3.1	De aanpassing van Europol aan het Verdrag van Amsterdam	281
2.3.2.3.2	De positie van de verbindingsambtenaren bij Europol	283
2.3.2.4	De taak van politieële verbindingsofficieren van de lidstaten binnen de EU	284
2.3.2.5	Het besluit tot oprichting van Eurojust (2002)	285
2.3.2.6	De Overeenkomst betreffende de wederzijdse rechtshulp in Strafzaken (2000)	287
2.3.2.6.1	De regeling van de gecontroleerde aflevering	287
2.3.2.6.2	De regeling van de infiltratie	288
2.3.2.6.3	De regeling van de gemeenschappelijke onderzoeksteams	289
2.3.2.7	Het tweede protocol bij het Europees Verdrag 1959	291
2.3.2.8	Besluit	292
2.3.3	De voorstellen inzake de toekomst van de Europese Unie	295
2.3.3.1	De opvattingen van de Europese Conventie	296
2.3.3.1.1	Het nieuwe verdragsrechtelijke kader	296
2.3.3.1.2	De herformulering van de taak van de Europese Unie	297
2.3.3.1.3	De aanpassing van het instrumentarium en de organisatie van de Europese Unie	299
2.3.3.2	De opvattingen van de Europese Commissie	302
2.3.3.2.1	Het nieuwe verdragsrechtelijke kader	302
2.3.3.2.2	De herformulering van de taak van de Europese Unie	305
2.3.3.2.3	De aanpassing van het instrumentarium en de eorganisatie van de Europese Unie	306
2.3.3.3	Het uiteindelijke voorstel van de Europese Conventie	307
2.3.4	Besluit	310

2.4	De voorzieningen in sommige verdragen van de Verenigde Naties	311
2.5	Besluit	312
3	De normering van het justitiële optreden van buitenlandse politieambtenaren in Nederland	314
3.1	Het algemene kader waarin het justitiële optreden van buitenlandse politieambtenaren is genormeerd	314
3.2	Het justitiële optreden van buitenlandse politieambtenaren die langere tijd op Nederlands grondgebied verkeren	316
3.2.1	De normering van het optreden van verbindingsambtenaren	317
3.2.2	De normering van het optreden van projectambtenaren	319
3.2.2.1	Het Hazeldonk-initiatief	319
3.2.2.2	De komende regeling voor de gemeenschappelijke onderzoeksteams	323
3.2.3	Besluit	325
3.3	Het justitiële optreden van ambtenaren die incidenteel op Nederlands grondgebied verkeren	326
3.3.1	De normering van grensoverschrijdende achtervolging	327
3.3.2	De normering van het optreden van buitenlandse politieambtenaren bij de toepassing van bijzondere opsporingsbevoegdheden	328
3.3.2.1	De algemene voorwaarden voor de inzet van een buitenlandse opsporingsambtenaar	330
3.3.2.2	De aanvullende normering van de grensoverschrijdende observatie	331
3.3.2.3	De aanvullende normering van de infiltratie	332
3.3.2.4	De aanvullende normering van de gecontroleerde aflevering	335
3.3.3	Besluit	336
4	Algemeen besluit	337

3 De rechtsgevolgen (sanctionering) van onrechtmatigheden in het opsporingsonderzoek 341

Mr. Y.G.M. Baaijens-van Geloven

1	Algemene inleiding	341
Deel I	De rechtsgevolgen van onrechtmatigheden in de nationale opsporing	344
2	Geldend recht	344
2.1	Vormverzuim	344
2.2	Wettelijke regeling	345
2.3	Jurisprudentiële ontwikkelingen	347
2.4	Invloed van het EVRM	349
3	Voorlopige conclusie en vraagstelling	351
4	Nadere beschouwing geldend recht	352
4.1	Het sanctiearsenaal	352
4.2	Rechtsgrond en rechtsdoelen	354
4.3	Geopperde bezwaren tegen het sanctiearsenaal	357

4.4	Factoren bij afweging	358
4.4.1	Algemeen	358
4.4.2	Relativeringen	360
5	Rechtsvergelijking	362
5.1	Inleiding	362
5.2.1	De regeling van vormverzuimen (art. 413) in het nieuwe Wetboek van Strafvordering van de Nederlandse Antillen en Aruba (1997)	363
5.2.2	De ‘exclusionary rule’ in de VS	365
5.3	Sanctionering van onrechtmatigheden in de opsporing in België, Duitsland en Engeland en Wales	366
5.3.1	België	366
5.3.2	Duitsland	372
5.3.3	Engeland en Wales	374
5.4	Wat kunnen we leren van vreemd recht?	377
6	Uitgangspunten nieuwe regeling	378
6.1	Inleiding	378
6.2	Taak van de zittingsrechter	379
6.3	Argumenten voor sanctionering	380
6.4	Factoren die een rol spelen bij het bepalen van de reactie	382
6.5	De rechtsgevolgen	384
Deel II	De bruikbaarheid van in het buitenland verzameld onderzoeksmateriaal	385
7	Inleiding/probleemstelling	385
8	Presentatie en rechtskracht van onderzoeksresultaten uit het buitenland	388
8.1	Het bewijsstelsel	388
8.2	Verdragsbepalingen betreffende de toelaatbaarheid en bewijskracht	389
8.3	Gelding van de betreffende verdragsbepalingen in het Nederlandse recht	391
8.4	Toekomstige internationale regelingen	398
9	Toetsing buitenlandse onderzoeksresultaten	401
9.1	Probleemschets	401
9.2	Het huidige Nederlandse recht	405
10	Rechtsvergelijking	407
10.1	Inleiding	407
10.2	België	407
10.3	Duitsland	411
10.4	Engeland en Wales	412
10.5	Conclusie	413
11	Uitgangspunten nieuwe regeling	414
11.1	Het bewijsstelsel	414
11.2	De zittingsrechter en het vertrouwensbeginsel	415
11.3	Het toepasselijke recht en de rechtsgevolgen	416

4 De cassatierechter in strafzaken	421
<i>Mr. E.F. Stamhuis</i>	
1 Inleiding	421
2 De historische ontwikkeling van het cassatie-instituut	422
3 Enkele aspecten van de huidige cassatiepraktijk	427
4 Rechtsvergelijking	434
4.1 Enkele bijzonderheden van de Duitse cassatieprocedure	434
4.1.1 De beoordeling van de ontvankelijkheid	434
4.1.2 De verkorte afdoening ex par. 349 StPO	436
4.1.3 De volledige behandeling	438
4.1.4 De toetsing in cassatie en de betekenis van rechtsverwerking	439
4.1.5 De handelwijze na cassatie	441
4.2 Enkele bijzonderheden van de Franse cassatieprocedure	444
4.2.1 De behandeling van cassatieberoepen	444
4.2.2 De verkorte afdoening	445
4.2.3 Toetsing en rechtsverwerking	448
4.2.4 De procedure na cassatie	451
4.3 Conclusies uit de vergelijking met het Duitse en Franse recht	452
4.4 De uniformiteit in de communautaire rechtsbedeling; art. 234 EG Verdrag	454
4.5 De bestuursrechtelijke eenheid in verdeeldheid	456
5 Enkele aspecten van de Straatsburgse rechtspleging	461
5.1 De procedure voor het Europese Hof voor de Rechten van de Mens	461
5.2 De artikelen 13 en 35 EVRM	462
5.3 Just satisfaction ex art. 41 EVRM	463
6 Empirische gegevens	466
7 Schets van een stelsel	471
7.1 De taak van de cassatierechter	471
7.2 De toetsing in cassatie	478
7.3 De beslissingen in cassatie en de sturing door de wetgever	481
7.4 Slot: het stelsel in reprise	483
5 Bijzondere procedures	487
<i>Mr. A.E. Hartevelde</i>	
1 Inleiding	487
2 Systeemkenmerken; concentratie in de vervolging	488
2.1 Het vervolgingsbegrip als basis	488
2.2 Vooronderzoek: de raadkamer	489
2.3 Voeging	490
2.4 Tweefasenproces	492
2.5 Rechtsmiddelen	493
3 Verwarring	493
3.1 Toename van het belang van het opsporingsonderzoek, met een wisselende grondslag	493
3.2 De introductie van raadkamerprocedures die openbaar zijn	494

3.3	Het in het openbaar uitspreken van beslissingen van de raadkamer	496
4	Verschillende regimes ter terechtzitting; aspecten van voeging	497
4.1	Vordering tenuitvoerlegging	497
4.2	De afsplitsing van de voordeelsontneming	499
5	Uitgangspunten voor een nieuwe regeling	499
5.1	Afschaffing van de raadkamer?	499
5.2	Beschikkingen en uitspraken	502
5.3	Een set basisregels voor de behandeling op de terechtzitting	502
5.4	Voeging van procedures	503
5.5	Tweefasenproces	503
5.6	Hoe moeten de procedures bij en de beslissingen van de rechter-commissaris worden gezien?	505
6	Rechter-commissaris en rechtbank; Bevoegdheidsverdeling in het vooronderzoek	506
6.1	Frankrijk	506
6.2	Duitsland	507
6.3	Nadere analyse	508
6.4	Voorstel voor Sv 2001	508
7	Rechtsmiddelen	510

6 Schadevergoeding in het strafprocesrecht 513

Mr. N.J.M. Kwakman

1	Inleiding	513
1.1	De stand van zaken	513
1.2	De probleemstelling	515
1.3	Een theoretische afbakening: het normatieve kader voor strafvorderlijk overheidsoptreden	516
2	De geschiedenis van de schaderegelingen in het Wetboek van Strafvordering	520
3	De civielrechtelijke weg naar aansprakelijkheid voor schade na legitiem overheidsoptreden	526
4	De bestuursrechtelijke weg naar aansprakelijkheid voor schade tengevolge van legitiem overheidsoptreden	534
5	Op het snijpunt van het civiele recht en het bestuursrecht	539
5.1	Inleiding	539
5.2	Het arrest STAAT-LAVRIJSEN	539
5.2.1	De feiten en de belangrijkste rechtsoverwegingen	539
5.2.2	Reacties in de literatuur	542
5.3	Een verenigingstheorie: een aantrekkelijk alternatief	555
5.4	Samenvatting en nabeschuwing	562
6	Een externe rechtsvergelijking	568
6.1	Inleiding	568
6.2	Duitsland	568
6.3	Frankrijk	570
6.4	België	572
6.5	Engeland	574
6.6	Aruba - Nederlandse Antillen	576

6.7	Nabeschuwing	580
7	Voorstellen voor een algemene schadevergoedingsregeling in het Wetboek van Strafvordering	584
7.1	Inleiding	584
7.2	Een algemene wettelijke schadevergoedingsregeling in het Wetboek van Strafvordering	586
7.2.1	De grondslag	586
7.2.2	De belangenafweging door de wetgever	588
7.2.3	De procedurele vormgeving	595
7.2.4	De verhouding tussen de voorgestelde algemene schadevergoedingsregeling en de civielrechtelijke constructies	596
7.3	Tot slot	600

Algemeen deel

